

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ความเจริญทางด้านวัตถุของกรุงเทพมหานครเมืองหลวงของไทย ทำให้สังคมกรุงเทพฯในปัจจุบัน นอกจากจะประกอบไปด้วยคนกรุงเทพฯ ที่สืบเชื้อสายจากคนกรุงเทพฯ ดังเดิมแล้ว ยังมีผู้คนที่อพยพจากท้องถิ่นภาคต่าง ๆ ของไทย ทั้งภาคเหนือ อีสาน กลางและภาคใต้ โดยการอพยพย้ายถิ่นเข้ามาทำมาหากินประกอบอาชีพต่าง ๆ หรือเข้ามาศึกษาหาความรู้ กรุงเทพฯ จึงเปรียบเสมือนศูนย์รวมของวัฒนธรรมและภาษาของภาคต่าง ๆ ทั่วประเทศไทยด้วย การใช้ภาษาในการติดต่อสื่อสารในสังคมเมืองกรุง จึงมีการผสมผสานของภาษาถิ่นต่าง ๆ

การที่ผู้วิจัยมีโอกาสได้พบปะติดต่อกับคนต่างจังหวัดที่ใช้ภาษากรุงเทพฯ เป็นแบบแผนในการติดต่อราชการ สังเกตเห็นว่าภาษาที่คนต่างจังหวัดไม่ว่าจะเป็นคนที่มาจากภูมิภาคใดก็ตามสนทนากับผู้วิจัยโดยใช้ภาษาไทยกรุงเทพฯ มีความแตกต่างจากภาษาไทยกรุงเทพฯ ที่ใช้โดยคนกรุงเทพฯ ในหลายแง่มุม ที่สังเกตเห็นได้ชัดเจนที่สุดก็คือ มีคำศัพท์ท้องถิ่นปรากฏแทรกอยู่ในบทสนทนา จากการสังเกตด้วยการฟัง ผู้วิจัยพบว่า ลักษณะบางประการทางเสียง ได้แก่ เสียงพยัญชนะ เสียงสระ และเสียงวรรณยุกต์ มีลักษณะต่างไปจากเสียงของคนกรุงเทพฯ ผู้วิจัยสนใจเสียงสระของคนอีสานที่พูดภาษาไทยกรุงเทพฯ เป็นพิเศษ สังเกตว่า คนอีสานมีเสียงสระที่สูงกว่าเสียงสระของคนกรุงเทพฯ นอกจากนี้ผู้วิจัยยังมีข้อสังเกตว่า ประสบการณ์ทางภาษาไทยกรุงเทพฯ ของผู้พูดภาษาอีสานน่าจะมีอิทธิพลต่อลักษณะของทางสระของเขา คือผู้ที่มีประสบการณ์ทางภาษาไทยกรุงเทพฯ สูงจะมีลักษณะของเสียงสระใกล้เคียงกับผู้พูดภาษาไทยกรุงเทพฯ แต่ผู้ที่มีประสบการณ์ทางภาษาไทยกรุงเทพฯ ต่ำ จะมีลักษณะของเสียงสระต่างจากผู้พูดภาษาไทยกรุงเทพฯ อย่างเห็นได้ชัด ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาลักษณะทางกลศาสตร์ของเสียงสระของคนอีสานในการพูดภาษาไทยกรุงเทพฯ ว่าแตกต่างจากคนที่พูดภาษาไทยกรุงเทพฯ เป็นภาษาแม่หรือไม่ อย่างไร โดยจะศึกษาว่าประสบการณ์ทางภาษาของผู้พูด

ภาษาถิ่นในการพูดภาษาไทยกรุงเทพฯ จะมีความสัมพันธ์กับลักษณะทางกลศาสตร์ของเสียงสระอย่างไร

ผู้วิจัยเลือกที่จะศึกษาเสียงพูดของคนอีสานที่พูดภาษาไทยกรุงเทพฯ เนื่องจากตัวอย่างคนอีสานที่เข้ามาทำงานในกรุงเทพฯ มีจำนวนมาก กระจายอยู่ในสาขาอาชีพต่าง ๆ การสุ่มตัวอย่างสามารถกระทำได้ง่ายและสะดวก ในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยจะศึกษาเสียงพูดของคนอีสานที่มาจากจังหวัดใดจังหวัดหนึ่ง เพื่อคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างที่มีพื้นฐานทางภาษาเหมือนกันหรือใกล้เคียงกันมากที่สุด โดยในงานวิจัยนี้จะใช้กลุ่มตัวอย่างคนอีสานที่มีภูมิลำเนาเดิมมาจากจังหวัดขอนแก่นเป็นตัวแทนของคนอีสานทั้งหมด เนื่องจากเป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่บริเวณกลางภาคอีสาน และเป็นการหลีกเลี่ยงอิทธิพลของภาษาอื่น ๆ เช่น ภาษาเขมร และภาษาส่วย ซึ่งมีผู้พูดอาศัยอยู่หนาแน่นบริเวณภาคอีสานตอนใต้ เป็นต้น

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.2.1. เพื่อศึกษาลักษณะทางกลศาสตร์อันได้แก่ ค่าความถี่กำทอน (formant frequency) ที่ 1 ค่าความถี่กำทอนที่ 2 และค่าระยะเวลาในการเปล่งเสียง (duration) ของเสียงสระเดี่ยวเสียงยาวของคนอีสานในการพูดภาษาไทยกรุงเทพฯ

1.2.2. เพื่อวิเคราะห์ลักษณะทางกลศาสตร์ของเสียงสระเดี่ยวเสียงยาวของคนอีสานในการพูดภาษาไทยกรุงเทพฯ

1.2.3. เพื่อศึกษาความแตกต่างของเสียงสระ / i:/ / e:/ / æ:/ / ɛ:/ / ɜ:/ / a:/ / u:/ / o:/ และ / ɔ:/ ของคนอีสานที่พูดภาษาไทยกรุงเทพฯ แต่มีประสบการณ์ทางภาษาไทยกรุงเทพฯ ต่างกัน กับเสียงสระเหล่านี้ของคนกรุงเทพฯ

1.3 สมมติฐานของการวิจัย

1.3.1. ลักษณะทางกลศาสตร์ของเสียงสระทั้งเก้าของคนอีสานที่พูดภาษาไทยกรุงเทพฯแตกต่างจากลักษณะทางกลศาสตร์ของเสียงสระทั้งเก้าของคนกรุงเทพฯโดยมีค่าความถี่กำทอนที่ 1 และ 2 สูงกว่าและมีค่าระยะเวลาในการเปล่งเสียงน้อยกว่าคนกรุงเทพฯ

1.3.2. ประสบการณ์ทางภาษาของคนอีสานที่พูดภาษาไทยกรุงเทพฯมีความสัมพันธ์กับลักษณะทางกลศาสตร์ของเสียงสระเดี่ยวเสียงยาว กล่าวคือ คนอีสานที่มีประสบการณ์ทางภาษาไทยกรุงเทพฯต่ำจะมีสระที่มีลักษณะทางกลศาสตร์แตกต่างจากสระของคนกรุงเทพฯ มากกว่าคนอีสานที่มีประสบการณ์ทางภาษาไทยกรุงเทพฯสูง

1.4 ขอบเขตของการศึกษา

1.4.1 เป็นการศึกษาเชิงเปรียบเทียบลักษณะทางกลศาสตร์ของเสียงสระ /i:/ /e:/ /æ:/ /u:/ /ɤ:/ /a:/ /u:/ /o:/ และ /ɔ:/ ซึ่งเป็นสระเดี่ยวเสียงยาวซึ่งปรากฏอยู่ในพยางค์คำไทยที่มีโครงสร้าง พยางค์ 3 แบบ คือ

- CV :
- CV:N
- CV:Stop

C หมายถึง พยัญชนะต้น

V หมายถึง สระ

N หมายถึง พยัญชนะท้ายเสียงนาสิก และรวมถึงเสียงเปิด (Approximant) ด้วย

Stop หมายถึง พยัญชนะท้ายเสียงกักไม่ก้อง (Voiceless Stop)

1.4.2 ศึกษาลักษณะทางกลศาสตร์ของเสียงสระของคนอีสานที่พูดภาษาไทยกรุงเทพฯ

1.4.3 ศึกษาลักษณะทางกลศาสตร์ของเสียงสระของชาวจังหวัดขอนแก่น ซึ่งเป็นตัวแทนของคนอีสาน และใช้กลุ่มตัวอย่างเพศชาย

1.4.4 ศัพท์ลักษณะทางกลศาสตร์ของเสียงสระโดยการวิเคราะห์หาค่าความถี่
กำหนด และค่าระยะเวลา

1.4.5 ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประสบการณ์ทางภาษา กับลักษณะทาง
กลศาสตร์ของเสียงสระ /i:/ /e:/ /æ:/ /u:/ /r:/ /a:/ /u:/ /o:/ /ɔ:/

1.5 คำจำกัดความของคำศัพท์ที่ใช้ในงานวิจัย

1.5.1 ประสบการณ์ทางภาษา หมายถึง ประสบการณ์ที่ผู้พูดแต่ละคนได้เคยใช้
ภาษาหรือเรียนรู้ภาษาอีกภาษาหนึ่ง หรืออาจจะเป็นภาษาถิ่นอีกภาษาถิ่นหนึ่ง นอกเหนือ
จากภาษาคั้งเดิมหรือภาษาแม่ที่เคยใช้ในการพูดคุยติดต่อสื่อสารในชีวิตประจำวัน หรือ
ประสบการณ์ที่ได้จากการเรียนภาษานั้น ๆ ในสถานศึกษา โดยไม่จำกัดว่า การใช้ภาษา
หรือการเรียนรู้ภาษานั้นจะเกิดจากความตั้งใจของผู้พูดเอง หรือเกิดจากความจำเป็นที่จะ
ต้องเรียนรู้ภาษานั้น

1.5.2 ระดับของประสบการณ์ทางภาษา หมายถึง ความเข้มหรือความถี่ของการมี
ประสบการณ์ทางภาษาอีกภาษาหนึ่งของผู้พูดแต่ละคน

- ประสบการณ์ทางภาษาสูง หมายถึง ผู้พูดมีการใช้ภาษาอีกภาษาหนึ่ง
นอกเหนือจากภาษาแม่ ในการพูดคุยติดต่อสื่อสารในชีวิตประจำวัน
เป็นส่วนใหญ่หรือทั้งหมด สำหรับงานวิจัยนี้ ประสบการณ์ทางภาษา
สูงจะหมายถึง ผู้ที่มีประสบการณ์ทางภาษาไทยกรุงเทพฯสูง
- ประสบการณ์ทางภาษาค่ำ หมายถึง ผู้พูดใช้ภาษาอีกภาษาหนึ่งนอก
เหนือจากภาษาแม่ในการพูดคุยติดต่อสื่อสารในชีวิตประจำวันน้อย
หรือหรือใช้ภาษาแม่เป็นส่วนใหญ่ สำหรับงานวิจัยนี้ ประสบการณ์
ทางภาษาค่ำจะหมายถึง ผู้ที่มีประสบการณ์ทางภาษาไทยกรุงเทพฯต่ำ

1.5.3 ปัจจัยที่มีผลต่อประสบการณ์ทางภาษา หมายถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่ทำให้ประสบการณ์ทางภาษาของแต่ละคนแตกต่างกันออกไป ที่สำคัญได้แก่

- รูปแบบของการสัมผัสภาษาหรือการติดต่อสื่อสาร เช่น การใช้ภาษาที่บ้าน การใช้ภาษาในการเรียนและการใช้ภาษาในที่ทำงาน
- ระยะเวลาที่ได้สัมผัสภาษานั้น ๆ ผู้ที่มีระยะเวลาในการสัมผัสภาษามากจะมีประสบการณ์ทางภาษามากกว่าผู้ที่มีระยะเวลาในการสัมผัสภาษาน้อย
- ทักษะที่มีต่อภาษา ผู้ที่มีทักษะเชิงบวกต่อภาษาหรือมีความเห็นว่าเป็นภาษานั้นมีความไพเราะ น่าฟัง จะมีความพยายามในการเรียนรู้และพัฒนาทักษะทางภาษาจนทำให้มีประสบการณ์ภาษามากขึ้นตามไปด้วย ส่วนผู้ที่มีทักษะเชิงลบต่อภาษาหรือมีความเห็นว่าเป็นภาษานั้นมีลักษณะคล้ายกว่าภาษาเดิมของตนจะมีประสบการณ์ภาษาน้อยเนื่องจากขาดความสนใจในการเรียนรู้

1.5.4 ผู้บอกภาษา ในงานวิจัยนี้จะมีผู้บอกภาษา 2 ประเภท ได้แก่

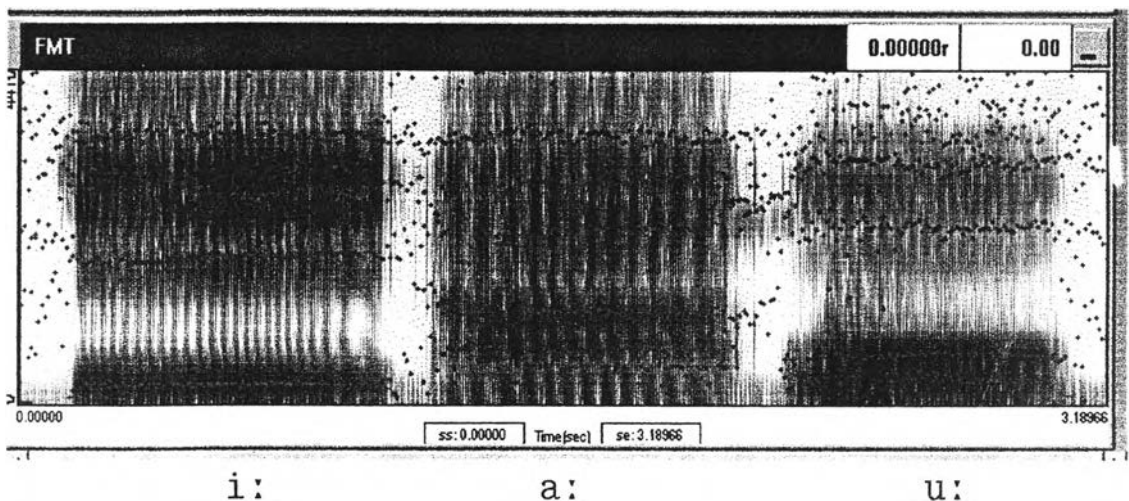
ก) ผู้บอกภาษาคนอีสาน หมายถึง คนที่เกิดและเติบโตในจังหวัดทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือและโดยปกติแล้วใช้ภาษาอีสานในชีวิตประจำวัน เข้ามาทำงานหรือศึกษาเล่าเรียนในกรุงเทพฯ และใช้ภาษาไทยกรุงเทพฯ ในบางโอกาส โดยเลือกผู้บอกภาษาที่มีประสบการณ์ทางภาษาไทยกรุงเทพฯ ต่างกัน เพื่อพิสูจน์สมมุติฐานที่ว่าประสบการณ์ทางภาษาไทยกรุงเทพฯ มีอิทธิพลต่อลักษณะของเสียงสระของเขาเหล่านั้น ในงานวิจัยนี้จะใช้ผู้บอกภาษาอีสานที่เป็นชาวจังหวัดขอนแก่นเพศชาย

ข) ผู้บอกภาษากรุงเทพฯ หมายถึง คนที่ใช้ภาษากรุงเทพฯ ในการติดต่อสื่อสารเป็นประจำ เช่น ผู้ประกาศข่าวโทรทัศน์หรือวิทยุ เป็นต้น ในงานวิจัยนี้จะใช้ผู้บอกภาษากรุงเทพฯ ที่เป็นเพศชายด้วยเช่นกัน

1.5.5 ค่าความถี่กำทอน (Formant frequency, F) หมายถึง ความถี่ของคลื่นเสียงที่มีค่าเท่ากับค่าความถี่ของช่องกำทอนที่คลื่นเสียงนั้นผ่าน ทำให้อากาศภายในช่องกำทอนสั่นด้วยความถี่ที่ต่างกันในเวลาเดียวกัน ความถี่กำทอนจะขึ้นอยู่กับรูปร่างลักษณะเฉพาะของช่องกำทอนเท่านั้น เช่น คลื่นเสียงสระที่เกิดจากการสั่นของเส้นเสียงผ่านออกมาทางช่องทางเดินเสียง (คือช่องกำทอน) เกิดการกำทอนเป็นเสียงที่เราได้ยิน

การกำทอนจะขึ้นอยู่กับระดับและตำแหน่งของลิ้น โดยไม่ขึ้นกับอัตราการสั่นของเส้นเสียงแต่อย่างใด ในการเปล่งเสียงสระแต่ละสระนั้น ลิ้นจะอยู่ในระดับและตำแหน่งที่ต่างกัน ดังนั้น สระที่ต่างกันจะมีค่าความถี่กำทอนที่ต่างกันด้วย ในการศึกษาทางด้านวิศวกรรมที่เกี่ยวกับคลื่นเสียงมักจะเรียกความถี่กำทอนว่า resonant frequency แต่ในงานวิจัยนี้หมายถึง formant frequency ในโปรแกรม Multi-speech ที่ใช้ในการวิจัยนี้ เรียกลักษณะของการกำทอนว่า Formant History

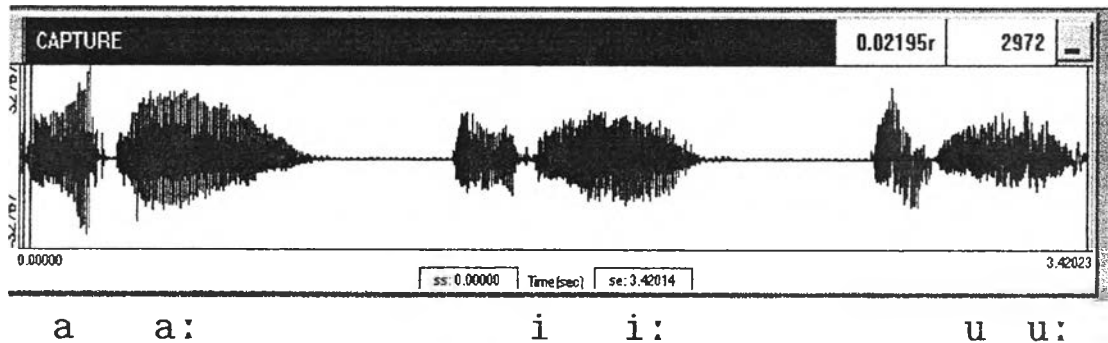
ค่าความถี่กำทอนจะมีความสัมพันธ์กับระดับและตำแหน่งของลิ้น (Tongue Height & Advancement) โดยที่ค่าความถี่กำทอนที่ 1 (F1) มีความสัมพันธ์ตรงข้ามกับระดับลิ้น (Tongue Height) กล่าวคือ ถ้า F1 ต่ำระดับลิ้นจะอยู่สูงแต่ถ้าค่า F1 สูงระดับลิ้นจะอยู่ต่ำ ส่วนค่าความถี่กำทอนที่ 2 (F2) มีความสัมพันธ์โดยตรงกับตำแหน่งลิ้น (Tongue Advancement) คือถ้าค่า F2 ต่ำตำแหน่งลิ้นจะอยู่ทางด้านหลังของช่องปากแต่ถ้าค่า F2 สูงตำแหน่งลิ้นจะอยู่ทางด้านหน้าของช่องปาก ในแผนภาพ Spectrogram ด้านล่างส่วนที่แสดงค่าความถี่กำทอนก็คือแถบสีดำหรือแถวของจุดสีดำที่ซ้อนเรียงกันเป็นชั้น ๆ แถบล่างสุดคือ F1 ถัดขึ้นไปคือ F2, F3, F4 ตามลำดับ ค่าความถี่กำทอนวัดได้จากจุดครึ่งกลางของแถบดังกล่าวมีหน่วยเป็น Hertz , Hz

ภาพที่ 1.1 แผนภาพ Spectrogram และ Formant History ของเสียงสระ i: a: u:

1.5.6 ค่าระยะเวลา (Duration) คือ ค่าระยะเวลาที่เสียงสระนั้นถูกเปล่งออกมา ซึ่งวัดจากแผนภาพรูปคลื่นโดยเริ่มวัดจากจุดที่เริ่มมีการเปล่งเสียงออกมาไปจนถึง

จุดสุดท้ายที่เสียงนั้นสิ้นสุดลงหรือเริ่มมีการเปล่งเสียงอื่นออกมาแทน ค่าระยะเวลามีหน่วยเป็น วินาที (second , sec.) ในแผนภาพรูปคลื่นของหน่วยเสียงสระจะปรากฏเด่นชัดที่สุดคือจะเป็นแถบหนา ความสั้นยาวของแถบดังกล่าวคือ ค่าระยะเวลาในการเปล่งเสียงสระนั่นเอง

ภาพที่ 1.2 แสดงรูปคลื่นเสียงสระที่มีความสั้นยาวต่างกัน

1.6 ตัวแปรที่ศึกษา

1.6.1 ตัวแปรทางสังคม

1.6.1.1 สิ่งที่ต้องการวัด คือ ประสบการณ์ทางภาษาไทยกรุงเทพฯ ของผู้บอกภาษาคนอีสานที่พูดภาษาไทยกรุงเทพฯ ซึ่งแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ

ก. กลุ่มที่มีประสบการณ์ภาษาไทยกรุงเทพฯสูง เป็นกลุ่มที่มีโอกาสในการใช้ภาษาไทยกรุงเทพฯในชีวิตประจำวันเป็นส่วนใหญ่หรือทั้งหมด

ข. กลุ่มที่มีประสบการณ์ภาษาไทยกรุงเทพฯต่ำ เป็นกลุ่มที่มีโอกาสในการใช้ภาษาไทยกรุงเทพฯ ในชีวิตประจำวันน้อยหรือไม่มีโอกาสได้ใช้เลย

1.6.1.2 สิ่งที่ต้องควบคุม

ก. ภูมิฐานะเดิมของผู้บอกภาษา ในงานวิจัยนี้ต้องควบคุมตัวแปรภูมิฐานะเดิมของผู้บอกภาษา เพื่อให้ได้กลุ่มตัวอย่างที่มีพื้นฐานทางภาษาเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันหรือใกล้เคียงกัน ในงานวิจัยนี้คือ คนที่พูดภาษาขอนแก่น

ข. เพศ ควบคุมตัวแปรเพศของผู้บอกภาษาโดยใช้ผู้บอกภาษาเพศชายเหมือนกันทั้งสามกลุ่ม

1.6.2. ตัวแปรทางภาษา

1.6.2.1. ตัวแปรภาษาที่ต้องการศึกษาในที่นี้ก็คือ ภาษาไทยกรุงเทพฯ ซึ่งหมายถึงภาษาเมืองหลวงที่พูดกันในกรุงเทพฯ โดยจะศึกษาว่าภาษาไทยกรุงเทพฯ ที่พูดโดยคนอีสานจากจังหวัดขอนแก่นที่มีประสบการณ์ภาษาไทยกรุงเทพฯ ต่างกัน มีลักษณะที่ต่างจากภาษาไทยกรุงเทพฯ ที่พูดโดยคนกรุงเทพฯ หรือไม่ อย่างไร

1.6.2.2. ปริบททางภาษา ในการศึกษานี้จะเลือกศึกษาเฉพาะพยางค์คำไทยที่มีเสียงสระเดี่ยวเสียงยาว ได้แก่ /i:/ /e:/ /æ:/ /u:/ /r:/ /a:/ /u:/ /o:/ /ɔ:/ รวม 9 เสียงสระ ปรากฏอยู่ในพยางค์นั้น ๆ และในแต่ละเสียงสระหนึ่ง ๆ จะเลือกจากพยางค์คำใด ที่มีโครงสร้างพยางค์ทั้งสองชนิด คือ

- พยางค์เป็น (sonorant ending syllables) จำนวน 6 พยางค์ (โครงสร้างพยางค์ แบบ CV: จำนวน 3 พยางค์ และ โครงสร้างพยางค์แบบ CVN จำนวน 3 พยางค์)
- พยางค์ตาย (obstruent ending syllables) มีโครงสร้างพยางค์เป็นแบบ CVs_{op} จำนวน 3 พยางค์

โดยพยางค์ที่ใช้ในการศึกษานี้จะต้องเป็น stressed syllable

1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.7.1 ทำให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างประสบการณ์ทางภาษากับลักษณะทางกลศาสตร์ของเสียง

1.7.2 เป็นแนวทางในการศึกษาและการใช้ลักษณะทางกลศาสตร์ของเสียงพูดเพื่อประโยชน์ในระบบการรู้จำผู้พูด (Speaker Recognition)